

PJESNIČKI POKUŠAJI PAVLA MODRUŠANINA (1528)

Valentin PUTANEC, Zagreb

O Pavlu Modrušaninu zasad znamo vrlo malo. Sve što je znatnost dosada o njemu saznala potječe iz podataka koji se nalaze u njegovu glagoljskom misalu koji se obično naziva »Misal Pavla Modrušanina«, a objavljen je u Veneciji 1528. godine, u tiskari Frančeska Bindonija i Mateja Pasinija (impressum: stampato in Venetia per Francesco Bidoni & Mafeo Pasyni compagni, anno Domini M. D. XXVIII = stampani v Benecihъ po Frančisku Bindoni i Mafeo Pasini tovariši, na let gñih .č.f.i.3.). Podaci o piscu Pavlu Modrušaninu potječu iz kolofona koji se nalazi ispred citiranog talijanskog i hrvatskog impresuma: *Svršenie misala po zakonъ rimskoga dvora, a koreženi po fratri Pavlu Modrušaninu otъ reda serafika svētoga Frančiska konventovali, nareeni i urdinani po zakonъ kopie i(z) misala hrvackoga, ništarnъ ne umankano da veće pridano, ako bi ko slovo edno za drugo ali ča ino, ne kl(n)ite na blagoslovite*. Odatle se zaključilo (Vajs Najstariji misal 49) da je izdavač ovoga misala bio fratar konventualac Pavao Modrušanin. Iz ovako stiliziranog kolofona prije bi se dakako moglo zaključiti da je Pavao Modrušanin redaktor toga izdanja. Izdavač je bio vjerojatno neki konventualski samostan ili franjevačko-konventualska provincija. Jagić je u Vodnikovoj *Povijesti hrvatske književnosti* (I, Zagreb, 1913, p. 4) bolje i ispravnije formulirao da je ovo izdanje izdano »nastojanjem fratra Pavla Modrušanina«. Ali i ovo značenje glagola *korežiti* može se osporiti, jer ovaj glagol ima sasvim jasno značenje na nekim drugim izdanjima, a odnosi se na korekturu sloga kod samog tiskanja djela. To značenje ovaj glagol ima na izdanjima senjske tiskare iz 1507. (*Naručnik plebanušev*) i 1508. (*Transit Svetog Jeronima i Korizmenjak = Fra Rupert*) gdje se tri puta kaže da su ta izdanja *komponena i korežena* od kanonika senjskih Urbana iz Otočca i Tome Katridari-

ća, a *štampana* od Grgura Senjanina. Posebno se na tim izdanjima ističe da su ih preveli i priredili drugi suradnici. Tako se kaže za izdanje *Naručnika* da su ga preveli i priredili »mnogi redovnici, meštri i doktori« (»po veće našega jezika redovnikih i zaistinu nikih meštara i dokturov«, iz skromnosti i zbog poniznosti izostavljena su imena) a za izdanje *Fra Ruperta* izričito se navodi da su djelo preveli »z latinskoga jezika na hrvacki« Petar Jakovčić i Silvestar Bedričić. Glagol *komponiti* (latinski *componere* = *slagati, složiti* > *slagar* = *meter*) ovdje označuje¹ meterski posao, a *korežiti* slogovnu korekturu teksta.

Ako bismo tako shvatili značenje riječi *koreženi* i u kolofonu Misala Pavla Modrušanina, onda bismo morali zaključiti da je Pavao Modrušanin u Veneciji izvršio samo slogovnu korekturu djela, dok bi redaktorski posao izvršio netko drugi u Hrvatskoj. Mogao je, dakako, to biti i sam Pavao Modrušanin, ali o tome kolofon djela ne daje podatka. Bilo kako bilo, dok o svemu tome ne dobijemo određenijih podataka, i dalje ćemo djelo zvati Misalom Pavla Modrušanina, za koga smijemo i dalje smatrati da je s hrvatske strane odvalio glavni dio rada na djelu, dok su tiskarske poslove obavili talijanski tiskari u Veneciji.

Što se tiče porijekla Pavla Modrušanina, mogli bismo prema etniku — prezimenu *Modrušanin* misliti da je rodom iz Modruša ili modruškog kraja. Tako se slično »biskup modruški i krbavski« zove 1457. *Franciško Modrušanin* (usp. Šurmin, *Listine hrvatske* 209) a Frankopanov naseljenik u okolici Ozlja 1560. *Mata Modrušan* koji je došao u Ozalj iz Modruš-potoka (usp. Lopašić, *Urbari* 296).

Teško je išta sigurnije reći o mjestu gdje je boravio konventualac Pavao Modrušanin, odnosno gdje je redigirao svoj tekst. Da se radi o obalnoj Hrvatskoj, o kraju gdje je poznato more i primorski život stanovništva i mornara, izlazi iz ovog članka (v. niže), ali se teško odlučiti kod ubiciranja određenog mjesta. Konventualci su se odijelili od minorita 1517, a kapucini 1528. Dakle, djelo Pavla Modrušanina je iz doba svježeg otcjepljenja od minoritske matice. Samo-

¹ cf. Ivšić, *Nastavni vjesnik* 39 (1930), 2—3 dokazuje da glagol *komponiti* na kolofonu *Transita* označuje redaktorski a ne autorski posao. Da se ne radi ni o redaktorskom poslu, može se zaključiti iz kolofona *Naručnika* gdje su i taj posao mogli obaviti »redovnici... meštri i dokturi«. Da glagol *komponiti* ne označuje redaktorski posao, izlazi i iz kolofona *Fra Ruperta* gdje *prevodioci* mole čitatelja da ne zamjeri ako nađe koju pogrešku, a iza te molbe dolazi odvojeno podatak o tome tko je djelo *štampano*, *komponio* i *korežio*. Na koncu ovih spomenutih kolofona navode se dakle tri razna posla iz početaka tiskarstva: 1. *meter* = *slagar*, 2. *korektor* (provjera meterova rada), 3. *tiskar* = *štampar*.

stani konventualaca u kasnije doba nalazili su se u Splitu, Šibeniku, Zadru, Rabu, Krku, Modrušu (tu samostan postoji od 1438, usp. Sladović, *Povesti biskupijah* 226), Cresu i Senju. Ako uzmemo da su se već u to doba u svim tim mjestima nalazili otcijepljeni konventualci, za ubikaciju boravišta Pavla Modrušanina dolazili bi u obzir svi ovi samostani osim samostana u Modrušu, jer se ovaj nalazio daleko od mora.

Najvjerojatnije bi dolazili u obzir samostani u Zadru i Šibeniku, i to s ovih razloga: dok Baromićev misal od 1494. ima u kalendaru 31. VII »pročesioni v Zadri, rci oficij svetago Marka«, Modrušaninov kalendar donosi za taj dan originalni zadarski termin za ovu crkveno-političku svetkovinu: »*Sveti vlizal v Zadri, rci oficij svetago Marka*«. Inače Modrušanin u svemu drugome u tekstu kalendara prati tekst Baromićeva djela iz 1494, za koji znamo da također ima oznake franjevačke redakcije (franjevački sanktoremi). Tu istu riječ *vlizal*, koja odgovara talijansko-mletačkom terminu za ovu svetkovinu *santa entrata* = *santa entrada*, zabilježio je Šibenčanin i šibenski notar Gverin Tihčić = Tranquillus (* oko 1490., † 1553., notar u Šibeniku 1513 — 1542) u svojoj pjesmi kao »vlizlov dan htiše bit Zadru« (usp. Ivšić, *Starine* 42, 108-9). Potvrda za ovu riječ koju nalazimo sada i u misalu Pavla Modrušanina nesumnjivo određuje značenje ove riječi kako ga je protumačio don Krsto Stošić u pismu profesoru Ivšiću (v. ibidem). Svetkovina² je slavila ulazak mletačke vojske u Zadar 1409. Riječ je muškoga roda koja je u početku išla vjerojatno po i deklinaciji i bila ženskoga roda, a poslije je prešla u konsonantske osnove muškoga roda prema mocionoj riječi *dan* ili *blagdan*. Nastaje od glagola *vlisti*, *vlizem* »uljesti, ući«. Prema svemu ovome mogli bismo zaključiti da je i Pavao Modrušanin djelovao u Šibeniku kad je zabilježio u svom djelu ovu u Šibeniku potvrđenu riječ. U nekrologu samostana konventualaca u Šibeniku stoji da je Pavao Modrušanin umro u Šibeniku 1531. Otac Željko Lončar, kojemu zahvaljujem za ovaj podatak, nije mogao pronaći dokumenat na temelju kojega je sastavljač ovoga nekrologa o. Jozo Milošević (umro 1926) unio ovaj podatak u nekrolog.

Možda će ovi reci potaknuti kojeg istraživača da pronade nešto više podataka o ovom našem vrijednom kulturnom radniku 16. stoljeća. Za sada ću se u ovom članku osvrnuti samo na pjesnički poku-

² Prof. V. Štefanić me upozorio da je ovu svetkovinu Šime Glavić u svojoj kronici nazvao ovako: 1542. na uliztvu ulizosmo u mostir u Zadru (rkp. u Arhivu JAZU I a 25).

šaj koji nalazim u kalendarskom dijelu misala Pavla Modrušanina, jer ga smatram produktom njegove muze. Historija hrvatske rime iz 15. i 16. stoljeća nije odviše bogata a da bismo rime koje je zapisao i tiskao Pavao Modrušanin smjeli kao nevažne zanemariti. One osim toga imaju, iako nesavršene, stanovitu pjesničku boju i draž jer odu naš primorski kolorit i život, pa će u historijat hrvatske pjesme unijeti malo varijacije.

*

Kao što je poznato, redaktori kalendara u 15—16. stoljeću, a i prije i poslije ovog doba, često unose u tekst i podatke o početku pojedinih godišnjeg doba. Tako nalazimo u latinskom misalu zagrebačke biskupije iz 1484 (koji je tiskan u Veneciji i gotovo je suvremen prvom hrvatskoj inkunabuli iz 1483) ove podatke:

22. II *Cathedra sci petri to. sol. Ver oritur.*

25. V *Urbani pape et mar. simplex. Estas exoritur.*

21. VIII *Bernardi abbatis simplex. Autumnus incipit.*

23. XI *Clementis pape & mar. sol. Caput hyemis.*

Ima i stihovanih upozorenja na tu pojavu. Tako bilježi Grotefend (*Zeitrechnung* II, 1, 205) ovu pjesmicu:

Dat Clemens hiemem,
dat ver Petrus cathedratus,
aestuat Urbanus,
autumnat Bartholomeus.

Dok naši glagoljski kalendari gotovo svi, Baromićev 1493. i 1494, Kožičićev 1531. ne označuju početak godišnjih doba, pa ni sam Modrušaninov kalendar u tekstu kalendara, dodao je Modrušanin na dnu dotičnih mjeseci stihove koji imaju upozoriti čitaoca na ovu važnu pojavu u prirodi.

U Modrušaninovu kalendaru nalazimo na dnu mjeseca *pervara*:
na pr̄estol̄ petra zima zlaz̄i er̄e nan̄ protul̄et̄ie vlazi; na dnu *maja*:
orban̄ ppa létu put otvara zač protulet̄ie zatvara; na dnu *augusta*:
šim'foriēn̄ létu puē er̄e od nega esen buē; a na dnu *oktobra*: *kališt' ppa zimu zive (sic) er̄e od nega list' esenski plovē, hodē v' porat k og'nju i k bilēm' i no (!) boi se.*

Kad se Modrušaninov tekst dobro pročita i svede u formu stiha, dobivamo:

- Pervar Na Prestol Petra zima zlazi
(22. II)
 Jere na nj protuletje vlazi.
- Maj Orban papa letu put otvara
(25. V)
 Zač protuletje zatvara.
- August Šimforijan leto puja
(23. VIII)
 Jere od njega jesen buja.
- Oktobar Kališt papa zimu zove
(14. X)
 Jer od njega list jesenski plove.

 Hodi v porat, k ognju i k biljem,

 I ne boj se!

To je zapravo praktičarska poezija, mnemotehnički stihovan tekst koji nas danas, da je novijeg datuma, ne bi ni interesirao. Ali zbog starosti je ipak vrijedno o njem malo progovoriti. Pri kraju teksta pjesnik prelazi u prozu, međutim, ta je proza ipak mnogo pjesničkija od stihova jer nas sjeća zime i zimske bure u primorju, pa pjesnik poziva čitatelja da se zimi skloni s lađom u porat, da se uteče toplini ognja i pokrivača pa ga neće biti strah od zime. Faktura stiha: uglavnom deveterac (4 stiha), zatim osmerac (2 stiha) te deseterac (2 stiha). Stopa je uglavnom jampska i daktilska, a ima i troheja.

Što se tiče leksičkog materijala koji se nalazi u ovim stihovima, treba reći da su sve te riječi dosta dobro potvrđene u djelima starih hrvatskih pisaca iz primorskih strana. Riječi *protuletje* i *porat* odgovaraju današnjim književnim riječima *proljeće* i *luka*; *bilj* je vrsta vunena pokrivača i dobro je potvrđena riječ u Akademijinu rječniku; *pujati* je dijalektalno-čakavski refleks za *puđati* uz *puđiti* sa značenjem »tjerati« (usp. *tri reči pučaju človeka z doma*, 15. stoljeće,

v. Akademijin rječnik), od koje osnove dolazi i naša današnja književna riječ *pudar*. Što se tiče *Šimforijana* koji »leto puja« treba naglasiti da je on unesen u zagrebačku inkunabulu iz 1484. kao »Thimothei et Simphoriani mar. memoria« na 23. VIII. Što se tiče *Kalista* koji »zimu zove« treba zabilježiti da se ovaj svetac nalazi u tekstu zagrebačke inkunabule iz 1484. na 14. X, jednako kao i u Modrušaninovu kalendaru. Prema tome, Modrušanin je pomakao početak zime na 14. X, dok ga zagrebačka inkunabula stavlja na 23. XI.

Résumé

LES TENTATIVES VERSIFICATRICES DE PAUL MODRUŠANIN (1528)

L'auteur a trouvé dans le Missel glagolitique dit de Paul Modrušanin (publié à Venise en 1528 chez Bindoni et Pasini) dans la partie de calendrier de vers mnémotechniques concernant le commencement des saisons annuelles. Ces vers sont écrits en croate et ils sont partiellement très poétiques, par ex. le commencement de l'hiver, le 14 octobre: *le pape Calixte appelle l'hiver parce que depuis lui la feuille d'automne nage et c'est pourquoi il faut que tu ailles dans le port, auprès du feu et sous la couverture de laine et n'aie pas peur*. L'auteur constate que le mot *koreženi* du colophon (*koreženi po fratri Pavlu Modrušaninu* = corrigé par le frère Paul Modrušanin) ne veut pas dire ni *édité* ni *révisé* mais réellement *typographiquement corrigé*. En même temps il explique une partie de la terminologie typographique croate de ce temps, les mots *štampani*, *komponeni*, *koreženi* etc. Analysant le texte du calendrier de ce missel, l'auteur place, à cause du mot *sveti vlizal* indiqué en tant qu'une fête pour le 31 juillet, le domicile de Paul Modrušanin auprès de Šibenik et Zadar. L'auteur publie les vers croates de Paul Modrušanin et il analyse la langue de ces vers.

